

χείων τῶν σωμάτων, ἢ ἐκεῖνο ὅπερ πολλάκις καὶ ὡς πολλῶν ἔλεγον ἐκεῖνος, ὅπερ ἐμαρτυρήθη ἄπο τοῦ Χρισμοῦ σοφώτατος πάντων ἀνθρώπων “ ἐν μόνον οἶδα ὅτι οὐδὲν οἶδα “.

Ὅτι τὰ σώματα εἶναι σωθέντα ἄπο πολλὰ μόρια, τὸ ἐμάθαμεν πρῶτον ἄπο τῆς ἀφίω, καὶ δεύτερον ἄπο τῆς ὄρασις, ὡς εἴρηται ὀπίθεν (Μέρ. Β. Τμήμ. Α'. Κεφ. Ζ.)· ὅτι αὐτὰ τὰ μόρια εἶναι ἢ κωμῆα εἴνα μετὰ τὸ ἄλλο, μᾶς τὸ δείχνον αὐταὶ καὶ αἱ δύο αἰδησεις, ὅτι ἠμπορῶν νὰ διαιεθῶν, καὶ νὰ ὑποδιαιεθῶν ἕως εἰς εἴνα βαθμὸν, μᾶς τὸ δείχνει ἢ πείρα· ὅτι περαιτέρω ἄπο εἴνα ὄρον οὐδὲν ἠμπορῶν πλέον νὰ διαιεθῶν μετὰ κωμῆαν δύναμιν μήτε ἄπο τῆς τέχνῃ, μήτε ἄπο τῆς φύσις, μᾶς τὸ βεβαιώνει καὶ τῆτο ἢ πείρα. Λοιπὸν αὐτὰ τὰ μέρη, τὰ ὅποια φυσικῶς εἶναι ἀδιαίρετα, μεταφυσικῶς ὅμως ἀκόμι εἶναι διαιετα, αὐτὰ λέγω εἶναι ἐκεῖνα, ὅπερ οἱ Φυσικοὶ συνηθίζον νὰ ὀνομάζον, καὶ θέλομεν ὀνομάσει καὶ ἡμεῖς σοιχεῖα τῶν σωμάτων.

Ἄν ὅμως ὁ Θεὸς ὀπόταν ἐκτίσον αὐτὰ τὰ σοιχεῖα, τὰ ἐκτίσον ἀμέσως σερὰ καὶ ἐκτεταμῆα, ἢ ἐκτίσῃ πρῶτῆρα ἄλλα ἀνέκτατα, καὶ μετὰ σερὰ, ἢ νὰ χηματίσῃ μετὰ ἕῶποι ἀγνωστον εἰς ἡμᾶς αὐτὰ, ὅπερ μᾶς ὡδασαίνονται εἰς τὰς αἰδησεις μας σερὰ καὶ ἐκτεταμῆα, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁ σκώληξ, ὅπερ θέλει τολμήσει νὰ τὸ ἀποφασίσῃ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 4.

Περὶ τελειότητος τῆς Κόσμου, καὶ περὶ τῆς Καλλισμῆς.

Ὅποιος θεωρεῖ εἴτε εἰς τὸν Οὐρανὸν τὰς σταθέρους καὶ τακτικωτάτας περιδινήσεις ἐκείνων τῶν μεγίστων σω-

μάτων, εἴτε εἰς τὴν Γλῶ τὴν ξεχωριστὴν τέχνην ὅ-
λων τῶν μικροτάτων τῆς μερῶν, ἢ μάλιστα τὰ φυτὰ καὶ
τὰ ζῶα, δεῦν ἢμπορεῖ βέβαια νὰ μὴν θαυμάσῃ τὴν
ἄπειρον σοφίαν τῆς ὑπερτάτης Δημιουργῆς, ὅπερ ἔδωκε
τὴν πρώτην ἀρχὴν εἰς αὐτὴν τὴν θαυμασίαν μη-
χανὴν, καὶ ὅπερ τὴν ἔστιν πάντοτε εἰς μίαν τὴν
θαυμαστὴν τάξιν. Τὸ ἀδραμικρὸν αὐτὸς τῆς ἀρχῆς, τὸ
πλέον ἀκαταφρόνητον εὐπομον τῆς πηλῆς εἰς τὸ ὄμμα
τῆς Φιλοσοφίας, ὅπερ τὰ θεωρεῖ, εἶναι θαύματα, τὰ
ἐποῖα κατακλιθεὶς τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν καὶ τὴν
πλέον ὀξυτάτην.

Εὐρίσκονται μὲν ὅλον τῆτο ἀνθρώποι πεφυσιαμῆοις
οἱ ὅποιοι μετῶντας τὰ πάντα μὲ τὴν ἰδιαιτέραν τῆς
κρίσεως, καὶ μὲ τὸ ἴδιον κέρδος τῆς, τολμῶν νὰ ἀδρα-
πονεύονται διὰ ὅλα ἐκεῖνα, ὅπερ δεῦν πηγαίνον καὶ τὴν
ὀρεξίν τῆς, καὶ νὰ ὀνομάζον τὸν κόσμον ἔργον ἀτελές,
καὶ νὰ βλασφημῶν τὸ ὑπερτάτον ἀειτέργημα. Ἀλλὰ
ποῖος εἶσαι ἐσύ ἀυθαδέστατε ἀνθρώπε, ὅπερ διῆχυρίζε-
σαι νὰ ἐλέγξῃς, ἢ νὰ συμβαλόσῃς τὸν ὕψιστον;
Ἐσύ, ὅπερ τολμᾷς νὰ φωνάζῃς μὲ τὴν ἀλαζονίαν,
αὐτὸς ἐπέστατσα εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς κόσμου, ἢ
θελα κάμῃ τῆτο, ἢ θελα ἀφήσῃ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα,
ἰξόρεις πόσα ἀπειρα κακὰ ἢ θελων ἀκολοθήσῃ ἴσως
εἰς τὸ Παῦν ἄπο τὰ ἀνόητά σου χέδια; Ἰξόρεις ἐσύ
ποῖαν συνάφειαν ἔχον τὰ πρᾶγματα, ὅπερ δεῦν σοὶ
ἀρέσκον, μὲ ὅλα τὰ ἄλλα αὐτῆς τῆς ὑπερόγκης μη-
χανῆς, καὶ πότον εἶναι ἴσως ἀναγκαῖα εἰς τὴν τάξιν
καὶ τελειότητα τῆς ὅλης; Σκώληξ ἐτιδανώτατε, ὅπερ ἐ-
γρηθήθῃς εἰς τὴν βαθυτάτην ἀμάθειαν, καὶ μὲ ὅλην
τὴν ἐπίμονον σπουδὴν σου δεῦν φθάσεις ποτὲ νὰ γνω-
εἴσῃς μῆτε τὸν ἑαυτὸν σου, πῶς διῆχυρίζεσαι νὰ γνω-
εἴσῃς ὅλην τὴν συμπλοκὴν τῶν αἰτίων, καὶ ἀποτελε-
σμάτων εἰς πρᾶγματα, ὅπερ εἶναι πολλὰ μακρὰ ἀ-
πὸ λόγου σου, ἢ διὰ τὴν μικρότητα τῆς εἶναι ἀθάβη-
τα εἰς τὸ ἐδικόν σου μάτι; ἢ πῶς, ἀφ' ἧς δεῦν ἰξόρεις
ὅλα αὐτὰ, τολμᾷς νὰ ἀποφασίσῃς διὰ ἐκεῖνο, ὅπερ εἶ-
ναι

ναί καλά ἢ κακὰ δεδημιουργημένον εἰς τὸ Παῦ, ἢ ὅτι
 εἰς τὸν κόσμον εἰς τὸ κάμης καλλίτερα;

Οὗτος ἄρα ἢ ἀχαλίνωτος ἐγωϊσμός ἐστὶν ἐκεῖνο, ὅ-
 πῃ ἀφλύνει εἰς τὸ τῶν περαιοτέρων ἀνθρώπων.
 Κάθ' ἑαυτὸν εἰς τὸν κόσμον δὲν ἰξόρει νὰ θεωρῇ πα-
 ρὰ τὸν ἑαυτὸν τῶν ἄλλων ἀγαπᾷσε καὶ τὴν φαντα-
 σίαν τῶν ἄλλων ἀλλὰ τὴν ἀλογωτέρα ἀλαζονία ἀπὸ τὸ νὰ
 θέλῃ ὅπῃ ὁ Θεὸς νὰ συλλάβῃ ἀπ' αἰῶνος τὴν
 ὑπέροχον μηχανὴν, καὶ νὰ τὴν δεδημιουργήσῃ μὲτ' αὐ-
 τῶν μετὰ τὸν κόσμον καὶ προσασίαν, ἵνα νὰ δὲ χαριστή-
 σῃ μόνον τὰς ἀσώτους θελήσεις εἰς ἐφημέρη σκώ-
 ληκος;

Οὗτος ὅντας πάνσοφος καὶ πανάγαθος, ἀπόταν
 ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, καὶ πρὸς τι τέλος ἐξάρτητον
 τὸν ἐδημιούργησε, καὶ μέσα κάλλιστα ἐξάλεξε εἰς τὸν
 κόσμον τὴν τελειοποίησιν, εἰς τὸ ὅποῖον τὸ σῶμα σῶμα ἢ ἀ-
 ληθινὴ τελειότης, καὶ αὐτὴ φαίνεται καὶ καμμία ἀτέλεια
 εἰς τὸν βραχύτατον ἀνθρώπινον νῦν, τὸ δὲ εἶναι
 ἀτέλεια τῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ὅπῃ τὸ θεω-
 ρεῖ, καὶ δὲν ἰξόρει νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν τάξιν, τὴν
 εὐνοίαν, τὴν ἐξάρτησιν, καὶ τὰς ἀμοιβαίας ἀναφορὰς
 τῶν μερῶν τῶν. Ἄν ἡ κόπη (τὸ ναυτικὸν κοπί) εἰς
 τὸ νερόν, φαίνεται γραβὴ, τὸ σφάλμα δὲν εἶναι τῆς
 κόπης ἀλλὰ τὸ ῥόδον εἰς τὸν ἰκτεριῶντα φαίνεται ὑ-
 ποκίττωνον, τὸ σφάλμα δὲν εἶναι τῶν ῥόδων.

Μὲν ὅλον τὸ δὲν πρέπει πάλιν νὰ διιχνυζώμεθα
 μὲτ' αὐτὸν τὸν Δεϊβνίτιον, καὶ τὰς λοιπὰς Καλλισίτας,
 ὅτι ὁ πᾶν κόσμος εἶναι ὁ κάλλιστος ἀπὸ ὅλων τῶν
 κόσμων, ὅπῃ ἠμπορῶσαν νὰ γίνῃ, καὶ ὅτι ὁ ἴδιος
 Θεὸς δὲν ἰξόρει νὰ κάμῃ ἄλλον καλλίτερον. Τὸ ὅπῃ
 χεῖρημα, μετὰ τὸ ὅποῖον ὁ Δεϊβνίτιος κατώτησεν εἰς
 τὴν τὴν ἀπόφασιν, εἶναι μετὰ τὴν ὁλότῃ ἀσύστα-
 τον· ἐπειδὴ (λέγει ἐν τῇ ᾠδῇ ἀρχ. Φιλοσοφ. 55
 καὶ εἰς ποικίλα μέρη τῆς Θεοδικείας τῶν) εἰς τὴν ἰδέαν
 τῶν Θεῶν οἱ δυνατοὶ κόσμοι εἶναι ἀπειροι, καὶ ἀπὸ αὐ-
 τῶν εἷς μόνος ἠμπαρεῖ νὰ ὑφίσταται, ἀνάγκη εἶναι

να ἦτον εἷας ἄποχρῶν λόγος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὸν Θεὸν να ἐκλέξῃ ἄπο τὰς ἀπείρας εἷας περισσότερον ἢ ἄλλον. Λοιπὸν αὐτὸς ὁ λόγος δεῖ ἢμπορεῖ να ὑρεθῇ ἀλλῶ ἢ εἰς τὰς βαθμὲς τῆς τελειότητος, ὅπῃ ἔχει ὁ καθ' εἷας. Ἐπειδὴ ἔχοντας κάθε κόσμος δυνατὸς τὸ δίκαιον να ζητῇ τὴν ὑπαρξίν τε καὶ λόγον τῆς τελειότητός τε, ὁ Θεὸς ἦτον ἀποχεωμῆτος καὶ δεῖ τὴν σοφίαν τε καὶ δεῖ τὴν παντοδυναμίαν τε, να δώσῃ τὴν ἀποτίμησιν εἰς τὸν τελειότερον.

Ὅμως ἐγὼ ἀγαπᾶσα να ἰξέρω πρῶτον δεῖ ποῖον λόγον ἄπο τὰς ἀπείρας δυνατὰς κόσμους, ὅπῃ εἶναι εἰς τὴν ιδέαν τῆ Θεῶ, εἷας μόνος ἢμπορεῖ να ὑφίσταται. Ὁ Λεϊβνίτιος δεῖ κάμνει ἄλλο, ἢ τὸ ἀποφαίνεται μόνον. Ὅμως δεῖ ἢμπορεῖν καὶ ἡμεῖς να καταφήσωμεν ὅτι ἢμπορῶν να ὑφίστανται καὶ δύο καὶ εἴκοσι καὶ χίλιοι, καὶ ὅτι δυνατοὶ εἶναι καὶ λέγονται δεῖ τί ἢμπορῶν να ὑφίστανται;

Β'. Ἀγαπᾶσα να μοὶ ἐξηγήσῃ πῶς εἷας κόσμος, ὅπῃ ἀκόμι δεῖ ὑπάρχει, ὅπῃ ἀκόμι δεῖ εἶναι τίποτες, ἢμπορεῖ να ζητῇ ὑπαρξίν; καὶ πῶς αὐτὸ τὸ εἶδος πρέπει να ζητῇ τὴν ὑπαρξίν περισσότερον ἄπο εἷας ἄλλο εἶδος καὶ λόγον τῆς τελειότητός τε; Ὅλος ἔτος ὁ γύρος τῆς λέξεως ἢ δεῖ σημαίνει τίποτες, ἢ θέλει να εἰπῇ, ὅτι ὁ Θεὸς ἦτον βλαπτασμῆτος να κτίσῃ τὸν τελειότερον ἄπο ὅλης τῆς δυνατῆς κόσμους. Ἀλλὰ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ὅπῃ ὀφείλει αὐτὴν τὴν ἀνάγκην εἰς τὸν Θεόν; Ἄν ὁ Θεὸς ἤθελε να δελεῖξῃ εἷας ἄπο τῆς ἀτελεσέρους, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ὅπῃ ἢμπορῶσε να τὸν ἀποξέψῃ;

Γ'. Πρέπει να διορθῇ καλὰ ἢ εἷνοια τῆς λέξεως τελειότητος, τὴν ὁποῖαν τὴν ἔλαβε πολλὰ συγκεχυμῆως ὁ Λεϊβνίτιος. Εἰς φιλοσοφικῶν εἷνοιαν ἢ τελειότης δεῖ εἶναι ἄλλο, ἢ συμφωνία τῆς μέσων, μετὰ τὸ τέλος (Τμήμ. Β'. Κεφ. Δ'. Ἀρθρ. Β'. Ὁδὸς Ωραία). Ὅθεν τελεία λέγεται ὁποιαδήποτε μηχανή, τῆς ὁποῖας τὰ μέρη εἶναι ἀκρίβως τεταγμῆνα, δεῖ να ἄπο-

ἄπολαύσεν τὸ σκοπέμυρον τέλος. Εἰς τῷ τῷ εὐ-
 νοιαν ἡμεῖς εἶπαμεν, ὅτι ὁ κόσμος εἶναι τελειότατος
 καὶ ἀσίωτος, καὶ ὁ Λεϊβνίτιος θελήσῃ νὰ εἰπῇ ὅτι εἶναι
 τελειότερος ἀπὸ ὅλας τὰς δυνατὰς, εἰς τῷ τῷ εὐ-
 νοιαν δὲν θελόμην πολυμήσει νὰ τὸν ἀντισταθῆμεν· ἐ-
 πείδῃ δὲν ἀρέπει βέβαια νὰ νομίσωμεν, ὅτι εὐας
 Θεὸς πάνσοφος δὲν ἠθέλησεν, ἢ δὲν ἴξοιρε νὰ χαλέ-
 ζῃ τὰ ὀπιπδειότατα μέσα ἕνα νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος,
 ὅπῃ ἐσκόπησεν εἰς τῷ δημιουργίαν τῷ κόσμου. Ὁ-
 μως καὶ τῷ εὐνοιαν τῷ πολλῶν, ὁ ὅρος τελειότης εἶ-
 ναι συνώνυμος μὲ τὸν ὅρον ἕξαιρετότητα, καὶ σημαίνει
 εὐα ἀθροισμὰ ἀρετῶν, καὶ προτερημάτων ἐσωτερικῶν ὑ-
 ψηλοτάτα βαθμῆ. Εἰς τῷ τῷ σημασίαν ἡμεῖς
 λέγομεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἰς ἄκρον τέλειος, ὅ ἔστι
 περιέχει εἰς ἑαυτὸν ὅλας τὰς ἀρετὰς, καὶ ὅλα τὰ δυ-
 νατὰ πλεονεκτήματα εἰς ἄκρον βαθμὸν· καὶ εἰς τῷ τῷ
 εὐνοιαν ἐννοεῖ καὶ ὁ Λεϊβνίτιος, ὅτι ὁ παρῶν
 κόσμος εἶναι ὁ τελειότερος, εἶναι ὁ κάλλιστος ἀπὸ ὅ-
 λας τὰς δυνατὰς κόσμους, ὅπερ ἔστιν, ὅτι περιέχει εἰς
 ἑαυτὸν ὅλας τὰς μεγαλιτέρας δυνατὰς τελειότητας, καὶ
 ὅτι αὐτὰς τὰς ἀρετὰς, καὶ αὐτὰ τὰ δυνατὰ προτερη-
 ματα ἔπρεπε βέβαια νὰ τὰ δώσῃ ὁ Θεός· ὅμως
 ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ὅπῃ ἠμπόρεσε νὰ ἀναγκάσῃ εἰς
 τῷ εὐα Ὁν ἄκρως ἐλόβθερον, καθὼς εἶναι ὁ Θεός;
 Ἄν δὲ ἀνεξιχνίασα τέλητα ἠθέλησε νὰ χαλέζῃ ἀ-
 πὸ τὰς ἀπείρας δυνατὰς κόσμους ὅχι τὸν τελειότερον,
 ἀλλὰ τὸ ὀπιπδειότερον εἰς τὰ τέλητα, ποῖος εἶναι ἐ-
 κεῖνος, ὅπῃ ἠμπορῆσε νὰ τὸν ἀντισταθῆ, ἢ ὅπῃ ἠ-
 θελεν ἠμπορέσῃ τώρα νὰ πολυμήσῃ νὰ τὸν κατηγορήσῃ;
 Δ'. Ἀλλὰ καὶ αὐ ὑποτεθῆ ὅτι ὁ Θεὸς ἕνα τῷ σο-
 φίαν καὶ ἀγαθότητα καὶ πανδυναμίαν τε ἀπεφάσισεν
 ἀπ' αἰῶνος νὰ δώσῃ ἀληθινὰ τῷ ὑπαρξῆν εἰς ἐκεῖ-
 νον ἀπὸ τὰς δυνατὰς κόσμους, ὁ ὅποιος ἠθέλεν ἔχει
 τῷ μεγίστω τελειότητα, ποῖος μᾶς βεβαιώνει, ὅτι
 εὐας τέτοιος κόσμος εἶναι αὐτός, ὅπῃ ἡμεῖς γνωρίζο-
 μεν, ἢ αὐτός ὅπῃ τώρα ὑφίσταται; Εἰς τὸ ἀχανές
 ὅτι

Ἐξήγημα πόσοι καὶ πόσοι κόσμοι δεῦν ἠμπορῶν νὰ ὑ-
 φίστανται ὁμοχρόνως, εἴας δεῦν τὸν ἄλλον καλλίτερος;
 Ποῖος ἠθελεν ἠμπορέσῃ νὰ δεῦν τὸν Θεὸν δεῦν
 τὸ νὰ βάλῃ εἰς μίαν ἀπειρον σειρὰν κόσμων ἐκείνῳ
 τῷ κλιμακῶν πρόβασιν, ὅπῃ ἔβαλεν εἰς τῷτον
 τὸν γνωστὸν μας κόσμον, ἀρχίζωντας ἀπὸ τῷ πλέον
 χαμερπῆ λάσπῳ, καὶ ἀναβαίνωντας βαθμῶν εἰς τὰ
 πλέον ἀχρῆστερα ὄρυκτὰ, εἰς τὰ φυτὰ, εἰς τὰ ζῶα,
 εἰς τὸν ἀνθρώπον; Καὶ εἰς αὐτῷ τῷ σειρῶν ποῖος
 εἶναι ἐκεῖνος ὁ ἀλαζῶν ἀνθρώπος, ὅπῃ νὰ διιχυρί-
 ζηται ὅτι εἰσερείθῃ εἰς τὸν τελειότερον; Ὅμως καὶ ἀν-
 δοθῆ ἀκόμι ὅτι εἴας μόνος κόσμος τῶρα ὑφίσταται,
 ποῖος ἠμπορεῖ νὰ μᾶς βεβαιώσῃ, ὅτι αὐτὸς πρέπει
 νὰ δεῦν ἀϊδίως εἰς τῷ αὐτῷ κατάσασιν, ἢ ὅτι
 δεῦν ἠμπορεῖ εἰς τὸν αἰῶνα νὰ συμβῆ, ὅπῃ νὰ δοκι-
 μάσῃ δεῦν μεταβολὰς, καὶ νὰ γίνεταί παύτοτε τε-
 λειότερος; „Ἐσαι ὁ ἔρανὸς καινὸς, καὶ ἡ γῆ καινὴ, λέ-
 γων καὶ αἱ δεῦν Γραφαί (1)· τὸ ὅποῖον δείχνει, ὅτι
 μία νέα τάξις τῶν πραγμάτων θέλει δεῦν δεῦν τῷ
 παρῶσαν· καὶ αὐτὴ ἡ τάξις δεῦν τί νὰ νομίσωμεν πῶς
 θέλει εἶναι χειροτέρα, καὶ ὄχι καλλιτέρα, καὶ τελειο-
 τέρα, ἢ μὲ τί πρόσωπον ἔχων νὰ ἀντισταθῶν οἱ Λεῖ-
 βνιτιανοὶ εἰς τὸ δυνατόν ταύτης τῆς ἀλλοιώσεως;

ΣΤΟΙ·

(1) Ἡσαΐας Κεφ. 56. 17. καὶ Κεφ. 66. 22. ὁ Ἀπόστολος Πί-
 ξος Ἐπισ. Β'. Κεφ. 3. 13. Ἀποκαλυψ. Κεφ. 21. 2.